

Stanley's woning was in de ruim twintig jaar sinds mijn eerste bezoek ogenschijnlijk hoegenaamd niet veranderd. Het was een grote, open ruimte met een houten vloer en kale witte muren. De ruimte was behoorlijk diep. Aan de straatzijde bevond zich de keuken, hier zaten we bijna altijd. Door twee hoge ramen en de ruiten van de deuren voor een Frans balkon viel het licht binnen. Het was een grijs licht, vanwege de hoge panden aan de overkant. Dikwijls, wat voor weer het ook was, hingen we, terwijl de thee stond te trekken, over de wering van het balkon en sloegen de immer wisselende stroom van toeristen en

dagjesmensen gade. Dit gedeelte van de woning had een directe verbinding met het hart van de stad. Er was altijd rumoer.

Een smaller en donkerder, pijpenla-achtig deel, als een brede gang, voerde naar de achterkamer, die vanuit de keuken ver weg leek. Daar stonden Stanley's bed, een met een witte doek afgedekte sofa en een tv-toestel uit de jaren negentig.

De woning maakte in wezen een lege indruk. Maar dat wil niet zeggen dat er niet een laag van allerhande aangewaaide spullen over de vloerplaten slingerde: een gedemonteerde opoefiets, rijen schoenen, boeken en andere papierzooi, een *I Tjing* geplakt met bruine aquarellistenplakband, stofzuigeronderdelen, een Afrikaans masker in twee stukken, kindertekeningen en kleine kunstwerken, alles zwierde voor volk en vaderland over de vloer. Wat er aan meubilair was, bijvoorbeeld een ouderwetse kleuterschoolbank, was van grofvuil gehaald. De sfeer in de woning omschrijf ik bij gebrek aan beter als rommelige ascese. De krakerslook. Het was er niet spic en span, maar ook zeker niet smerig.

Zo was het altijd geweest.

Maar niet heus. Het vertrouwde karakter verhulde het feit dat de indeling van de etage vroeger, vóór de renovatie, anders was geweest. Toen ik Stanley voor de eerste maal thuis bezocht – en vele jaren daarna – had er in het donkere, smalle middendeel een witte,

gietijzeren badkuip op gedraaide bronzen leeuwenpoten gestaan. Deze was aangesloten op de waterleiding middels een duidelijk zelf aangelegd stelsel van koperen pijpen en tuinslangen. Ik had ooit nog een schilderijtje van dit bad gemaakt, herinnerde ik me, in lichte groenen en witten, met Stanley (een primitivistische afbeelding) in verwrongen lichaamshouding op de voorgrond.

Tegenwoordig beschikte Stanley over een min of meer normale badkamer.

Er was ook een piano geweest, kan ik me heugen. Na de renovatie was die niet teruggekeerd. Hij stond nu in de Broedplaats, waar hij zelden werd gebruikt.

Vóór de renovatie was de keuken, een sober geheel, in wat nu de achterkamer was. Na de renovatie kreeg Stanley er aan die kant extra vierkante meters bij, waarbij de achterkamer zijn huidige vorm verkreeg. Ramen op het oosten, een riant balkon aan de rustige binnenkant van het blok. Het keukenblok was dus van plaats verwisseld, en tevens iets moderner en minder geïmproviseerd geworden, en de achterkant van de woning vergroot, terwijl de scheuren in het plafond weggewerkt waren; dát was wat veranderd was in al die tijd.

Ik vind het jammer dat ik me mijn eerste bezoek aan de Warmoesstraat niet kan herinneren. Wat was de aanleiding? We hadden elkaar leren kennen bij Markus, dát weet ik nog, toen die in de St.-Jacobs-

straat woonde. Wanneer was dit? In die tijd schilderden Markus en ik samen op zijn zolder, met uitzicht op de Nieuwendijk.

Markus was Stanley tegen het lijf gelopen in een nichttent. Gedurende enige tijd – enkele weken of maanden – onderhielden ze een seksuele relatie. Het fijne wist ik er niet van, ging me ook niet aan. Een aantal maal gebeurde het echter dat ik op de zolder in de St.-Jacobsstraat arriveerde (ik had een eigen sleutel), om te gaan schilderen, en daar Markus aantrof in het gezelschap van een donkere, lange vent met een broeierige, peinzende blik. Ze zaten tegenover elkaar, herinner ik me, met tussen hen in het lage tafeltje dat Markus van zijn grootmoeder had geërfd. Urenlang zaten ze zwiingend tegenover elkaar en slurpten thee, in Markus' geval verdund met een scheut melk.

Wie was ik toen zelf? Dat is moeilijk terug te halen.

Ik denk dat ik in die periode nog met Josefien ging. De huisdokter had me naar de Riagg doorverwezen. Waarom snapte ik niet.

Waar woonde ik? Ik zwierf min of meer, sliep afwisselend bij Josefien en op mijn atelier. Mijn boekenverzameling huisde in AH-tassen. Ik schilderde eilanden.

Mijn moeder was al wel gescheiden maar had haar latere vriend, die inmiddels overleden is, nog niet weten te veroveren. Mijn broers en zus zaten in verschillende fasen van puberteit: vroeg, middel en laat.

Hoe deed het Nederlands elftal het? Wie won Wim-

bledon, de Tour de France? Mezelf kennende zal ik daarvan op de hoogte zijn geweest, hoewel ik geloof dat ik geen televisie bezat, maar die kennis is verdamppt. Mobiele telefoons moesten nog uitgevonden worden. Mijn vader had een autotelefoon, een walkie-talkie-achtig apparaat, dat was al heel wat.

Ergens in die ondoordringbare mist waren Stanley en ik naar elkaar toe gegroeid, maar de exacte omstandigheden waaronder dit proces in gang gezet werd, dat overigens met de snelheid van tektonische platen verliep, zijn niet meer na te vorsen.

De liefdesrelatie tussen Stanley en Markus doofde uit maar ze bleven vriendschappelijk contact onderhouden. Af en toe aten ze bij elkaar. Op een avond dat het koud en vroeg donker was vroeg Markus me mee. Van de St.-Jacobsstraat liepen we over de Nieuwendijk, en dan door een steeg richting het Beursgebouw. Markus rende half; in de jaren dat hij op de hoek van de Nieuwendijk woonde was hij door en door bedreven geraakt in het slalommen tussen de toeristen en de winkelende massa. Hij spleet de rivier open. Ik volgde in zijn kielzog maar had moeite hem bij te houden.

Het was niet ver. Markus hield halt voor een vooroverhellend pand dat met een stelsel van mastdikke balken werd gestut. De gevels van dit stuk van de Warmoesstraat leken deel van een oud reuzenschip uit te maken dat hier, pal achter De Bijenkorf, was gestrand. Op de begane grond een onverlichte seksshop. Die was op dit tijdstip gesloten. Markus belde aan, bonsde op de deur en schreeuwde vanaf de straat omhoog. We wachtten. Markus mopperde: ‘Stanley is al tijd te laat.’

Toen hoorden we het rinkelen van een sleutelbos. Vanwege de duisternis konden we Stanley’s silhouet aan de binnenkant van de ruit niet onderscheiden. Markus volgde Stanley tussen de vitrines met speeltjes en videobanden naar een deur achter in de zaak, en ik volgde weer Markus, die door een donker gat werd opgeslokt. Daar rook het naar stukkende fietsen en oud papier. Toen mijn ogen gewend waren bemerkte ik dat Markus een trap aan het bestijgen was.

Als ik die avond op de hoogte was geweest van het feit dat ik bijna een kwarteeuw later zou schrijven over Stanley, zou ik een kort verslag van deze eerste avond in de Warmoesstraat genoteerd hebben. Omdat ik mezelf, zoals het grootste deel van mijn leven, voornamelijk als schilder beschouwde, en geen rekening hield met een toekomst als schrijver, heb ik dat verzuimd. Ik heb daar geen spijt van, zo was het toen nou eenmaal. In plaats van te proberen deze eerste avond

fabulerend weer te geven, beperk ik me daarom tot het beschrijven van het patroon dat kenmerkend was voor deze en navolgende, soortgelijke avonden.

Stanley hield niet van koken. Eens in de week haalde hij bij zijn moeder in Wormerveer twee boodschappentassen op die tot aan de rand beladen waren met calorierijke en smakelijk gekruide Tupperwarebakken. Maar als wij kwamen eten kookte hij toch, of had daar in ieder geval een begin mee gemaakt door alvast water voor de rijst op te zetten. Op het rommelige aanrecht, dat net als de meubels van grof vuil scheen te zijn gehaald, lagen een gerookte makreel, een zakje cashewnoten en een pot doperwten.

Markus ontdeed zich fluks van zijn jas en nam meteen het roer over. Hij scharrelde een paar uien en tenen knoflook op, viste uit de kastjes en wrakkige lades een bus peper en een bus kerrie en goot olie in een wok. Er werd gekookt op een met vet ondergespetterde tweepitter, die was aangesloten op een gasfles.

Markus en ik waren timide jochies en tijdens en na de maaltijd luisterden we aandachtig en zonder tegenspraak naar de oorlogsverhalen van de oudere Stanley. De eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik de grootste moeite had deze anekdotes, die soms wel een uur of langer duurden, te begrijpen. Stanley nam dries- te zevenmijs- gedachtesprongen, vergat aan te geven wie wie was, schreeuwde soms keihard, of sprong op- eens overeind om een deel van de anekdote na te spe-

len. Hij sloeg zijpaden in, hele lange, kronkelige zijpaden, die uiteindelijk toch weer op verrassende of cryptische wijze terugvoerden naar de hoofdlijn. Af en toe schaterde hij oorverdovend schel. Dan weer deed hij alsof iemand hem de hersens insloeg. Maar in alles was een grote ernst.

Een belangrijk en telkenmale terugkerend onderwerp in Stanley's tafelkout was de Broedplaats. Dat was een verweerd, raamloos pand in het midden van het huizenblok. Zijn strijd met de gemeente, die het wilde vorderen om luxeappartementen te bouwen, met hoofdopzichter Oeverhaus van de dienst Bouw- & Woningtoezicht, die erg op hem gebeten was en die tot aan zijn pensionering hem eruit heeft trachten te werken, met zijn burens, de architect, de constructeur, etc., maar ook de tunnel naar de Warmoesstraat die hij aan het graven was, en nog ambitieuzere plannen en fantasieën ten aanzien van de Broedplaats, beproefden het uithoudingsvermogen.

Eén avond werd bijna geheel in beslag genomen door wat ik in latere jaren het Dienstkeuringsverhaal ben gaan noemen. We behoorden allen tot een generatie die de dienstplicht heeft gekend. We hadden elk ons eigen Dienstkeuringsverhaal (om precies te zijn: een verhaal over ontsnapping aan de dienstplicht), maar terwijl dat van Markus en van mij sterk door opportunisme gekleurd werd, had dat van Stanley een heroïsche gloed, want hij had de psychiater van het

leger op morele, onwrikbare argumenten overtroefd, voornamelijk door in 't geheel niet te antwoorden op de vragen.

Andere geschiedenissen waren niet in Nederland maar in Suriname gesitueerd. Zijn vader speelde een hoofdrol. Ik ben dat alles pas veel later beter gaan begrijpen. Toen stelde hij onomwonden en vrij ongenueanceerd: 'Mijn vader is door Bouterse vermoord.'

Nu denk ik: Stanley wil niets met Surinamers te maken hebben omdat hij het Surinaamse volk verwijt dat het zijn vader de dood in heeft gedreven. Misschien geeft hij zichzelf de schuld, was hij het aan zichzelf verplicht geweest zijn vader te redden en had hij gefaald. Bij dit beeld pasten vlagen waarin hij zich uitsprak over zijn haat jegens zijn vader. Die culmineerden in de Messcène in Paramaribo, waarbij Stanley, ontzind van woede, op een paar millimeter na een keukenmes waarmee hij op een snijplank groente aan het hakken was, door de gerimpelde hand van zijn vader had geboord.

Tijdens deze etentjes in de Warmoesstraat was de portee van deze en aanverwante levensverhalen niet aan mij besteed. De lading daarentegen, de toon, kon ik niet ontveinzen. En die nam me voor hem in. Waarom eigenlijk, wat was de vage herkenning?

Die was onbenoembaar. Nu denk ik: misschien een tirannieke vader, een afstandelijke moeder, maar begin jaren negentig dacht ik nog niet zo, hield ik het